

time

Odborný analytický měsíčník

LISTOPAD 2012
ČÍSLO 9
WWW.CICAR.CZ
ZDARMA

VOLEBNÍ SPECIÁL
USA A ČESKO

obsah

4 | Americké volby 2012: Klíčové faktory

VSTUPNÍ ANALÝZA | TÉMA Před americkými prezidentskými volbami se Republikánská strana netajila svým optimismem. Mitt Romney dokonce prohlásil, že si připravil pouze jeden proslov, ten na oslavu vítězství.

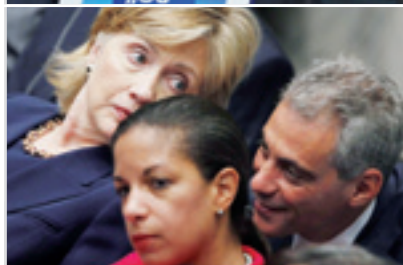
Autoři Jana Sehnáková, Jakub Lepš

8 | Americká chybějící možnost volby

ROZHOVOR | TÉMA O konci umírněnosti amerických politických stran, absenci protržní alternativy, politickém extremismu, soudech, jež nejsou schopny brzdit nárůst státní moci, potřebě změnit ústavu, loajalitě Afroameričanů a budoucnosti necentralizované Evropy s profesorem Guidem Calabresim, federálním soudcem a bývalým děkanem právnické fakulty Yale University.

Rozhovor s Guidem Calabresim

12 | Obamova zahraniční politika

ANALÝZA | TÉMA Po značnou část jeho prvního funkčního období se Evropané snažili dobrat odpovědi na otázku, jaké zahraničněpolitické principy vlastně prezident Obama zastává.

Autor Jan Jireš

16 | Unikátní Obamovo vítězství?

ANALÝZA | TÉMA Letošní prezidentské volby v USA byly zajímavé z různých úhlů pohledu. Najdeme v nich jak potvrzení některých dlouhodobých trendů vývoje americké společnosti, tak i zajímavá vybočení – byť i výjimka někdy potvrzuje pravidlo, takže vlastně kdoví, jak to je...

Autor Ladislav Tajovský

20 | Narušené oranžové moře

ANALÝZA | TÉMA II Před čtyřmi lety ČSSD dokázala vyhrát ve všech 13 krajích. Letos již tento výsledek nevyrovnala a až druhá skončila v kraji Plzeňském, Libereckém, Karlovarském a Ústeckém. Na pomyslné mapě se díky tomu od oranžového zbytku republiky oddělil severozápadní cíp Čech.

Autor Petr Sokol

24 | Možné důsledky senátních voleb pro Ústavní soud

ANALÝZA | TÉMA II Úspěch levice v senátních volbách může znamenat nejen její posílení v oblasti legislativní, ale rovněž možnost více ovlivňovat další pravomoci, které přísluší Senátu. Jednou z nich je vyslovování souhlasu se soudci Ústavního soudu.

Autor Luboš Jemelka

CI Time

Odborný analytický měsíčník

Číslo 9

Ročník 2

Listopad 2012

Vydává

CI Consult & Research, s.r.o.

IČ: 24772461

Jungmannova 29/19,

110 00 Praha 1, Nové Město

Kontakty

Telefon: 224 054 087

www.cicar.cz, citime@cicar.cz

Redakce

Šéfredaktor

Ladislav Mrklas

Odborní konzultanti redakce

Ivan Langer, Josef Šíma

Tajemnice redakce

Petra Viktorová

Art director

Ivo Kubát (Multimedia Atelier)

Vedoucí redaktori rubrik

Jan Jireš (mezinárodní vztahy
a bezpečnost)

Petr Sokol (evropská politika)

Marek Buchta (veřejný marketing)

Ondřej Mátl (zdravotní
a sociální politika)

Petr Stiegler (IT)

Jaroslav Salivar (vnitřní
bezpečnost)

Stálí spolupracovníci

Radovan Ďurana,

Ludmila Habadová,

Miroslav Hyrman,

Luboš Jemelka, Jiří Kozák,

Filip Molčan, Jan Průša,

Dalibor Roháč

Jazyková korektura

4JAN Public Relations, s.r.o.

Fotografie

str. 14–15, 20–21, 24–27 eu.fotolia.com

4–7, 12–13, 16–19 čtk

Registrace MK ČR E 19998,

ISSN 1804-8099

Milí čtenáři!

Před několika týdny proběhly dlouho očekávané volby amerického prezidenta i podstatné části Kongresu. Odehrálo se ale také další volební klání v České republice. Zatímco v USA šlo o volby vůbec nejdůležitější, v tuzemsku se volila „jen“ krajská zastupitelstva a jedna třetina senátorů. Ať už byly či nebyly jedny i druhé volby klíčové, výsledky jsou každopádně zajímavé. Jejich příčiny, výsledky a důsledky proto rozebírá toto číslo analytického měsíčníku CI Time.

Nejdůležitějším faktorům, které ovlivňovaly americké voliče, se ve vstupní analýze věnují Jana Sehnálková a Jakub Lepš. Všímají si role ekonomiky, tzv. Obamovy koalice, financování volební kampaně i schopnosti amerických republikánů postavit současnému prezidentovi dostatečně silného soupeře.

Z jiné perspektivy komentuje prezidentskou volbu jeden z nejlivnějších amerických právníků, bývalý děkan na Yale University, Guido Calabresi v rozhovoru, který je symbolicky nazván Americká chybějící možnost volby. Rozhovor rozebírá témata konce umírněnosti americké politiky, nárůst státní moci i loajalitu Afroameričanů. Prof. Calabresi mj. konstatuje, že „když máte jednu stranu, která by měla být kvůli svému původu – či teoreticky – stranou svobodného podnikání, a namísto toho praktikuje merkantilismus; a druhá strana je nejen standardně sociálnědemokratická, ale radikálně levicová, je velmi obtížné si mezi nimi vybírat“.

Dalšími analýzami, které se věnují různým aspektům prezidentských voleb v USA, přispěli Roman Joch, Jan Jireš, Ladislav Tajovský a Martin Vlachynský. První z nich je zaměřena na Obamovu zahraniční politiku, druhá na stav Republikánské strany, třetí na ekonomické pozadí prezidentských voleb v historii i současnosti, poslední pak na ekonomické programy obou kandidátů.

Druhé téma otevírá politicko-geografický pohled na výsledky krajských voleb v Česku z pera Petra Sokola. Následuje analýza preferenčního hlasování v tomtéž klání, již napsal Matěj Trávníček. Konečně, posledním příspěvkem listopadového čísla časopisu je pohled Luboše Jemelky na perspektivy českého Ústavního soudu po letošních senátních, resp. lednové prezidentské volbě.

Na poslední letošní číslo se můžete těšit před vánočními svátky. Jeho tématem budou perspektivy podnikání v Česku i změny podnikatelského prostředí v příštím roce.

A nám nezbývá než popřát Vám inspirativní čtení.

Ivan Langer,
*zakladatel společnosti
a odborný konzultant redakce*

Ladislav Mrklas,
*zakladatel společnosti
a šéfredaktor*

Americké volby 2012: **Klíčové faktory**

Před americkými prezidentskými volbami se Republikánská strana netajila svým optimismem. Mitt Romney dokonce prohlásil, že si připravil pouze jeden proslov, ten na oslavu svého vítězství.

Republikáni spoléhali na to, že trvající vysoká nezaměstnanost, pokračující ekonomické problémy a méně než padesátiprocentní veřejná podpora Obamových politik jsou jasným signálem, že mají letos šanci získat křeslo v Bílém domě.

JANA SEHNÁLKOVÁ | Autorka je odbornou asistentkou na Katedře amerických studií FSV UK

JAKUB LEPŠ | Autor pracuje pro společnost EIN News a přednáší na FSV UK a UNYP

O to větší bylo jejich překvapení během volební noci, kdy se ukázalo, že Obama získal 332 hlasů volitelů oproti Romneyho 206 hlasům. Celkově Obama získal o 3 013 526 hlasů více než Romney. Jak se Obamovi podařilo přetvořit nepříliš příznivou situaci ve volební vítězství? A jak bude vypadat jeho budoucí spolupráce s Kongresem?

ŘÍJNOVÉ PŘEKVAPENÍ A EKONOMIKA

Hlavním předvolebním překvapením se stala bouře Sandy, která zásadním způsobem ovlivnila volební kampaň. Mašinerie obou kandidátů na několik dní utichly. Neodmlčel se ale prezident, který se postavil do čela koordinace záchranných prací a obnovy. Zatímco byl prezident Obama vidět v ameri-

kých médiích, jak se setkává s postiženými, Mitt Romney márně hledal cestu, jak pokračovat v kampani, aniž by byl obviněn ze zpolitizování katastrofy. Když se pak prezidentu Obamovi dostalo pochvaly od republikánských politiků, jmenovitě od guvernéra New Jersey Chrise Christieho, Romneyho kampaň nevěděla, jakým způsobem reagovat – Romney totiž v minulosti zpochybnil roli federální vlády v pomoci státům postiženým přírodní katastrofou.

Ekonomika byla v roce 2012 rozhodně klíčovým tématem prezidentských voleb, podle průzkumu Benenson Strategy Group však většina voličů neobviňovala z pokračujícího neuspokojivého stavu ekonomiky přímo Obamu: 57% voličů prohlásilo, že ekonomická krize je příliš vážná na to, aby ji bylo možné vyřešit bě-

Mezi plakáty Baracka Obamy a republikána Mitta Romneyho, na americkém velvyslanectví v Santiagu de Chile (Chile). © EFE/Felipe Trueba

hem jednoho volebního období. Při řešení ekonomické situace bude v budoucnosti klíčový vztah mezi prezidentem a Kongresem, který je však rozdělen mezi republikány a demokraty.

OBAMOVA KOALICE

Před volbami se diskutovalo o tom, zda bude Obama schopna znovu využít širokou koalici voličů, která se zformovala před prezidentskými volbami v roce 2008 z mladých voličů, žen a menšinových skupin. Tehdy Obamova osobnost a inovativní kampaň oslovily nejen společenské skupiny, které v minulosti k volbám spíše nechodily, ale především k volebním urnám přitáhly velké množství prvovoličů. Z mnoha průzkumů v roce 2012 jsme se však dozvěděli, že podpora prezidenta Obamy mezi mladými lidmi a menšinovými skupinami poklesla, a analytici očekávali, že se Obamově kampani nepodaří koalici z roku 2008 obnovit a že výsledek bude přinejmenším velmi těsný. Jak se ukázalo, tyto domněnky se nepotvrdily.

Mezi Afroameričany, kteří v roce 2008 hlasovali převážně pro Obamu, se žádné překvapení nekonalo. V roce 2008 pro něj hlasovalo více jak 95% všech černošských voličů, o čtyři roky později 93%. Mitta Romneyho lze na druhou stranu označit za kandidáta bílých voličů: hlasovalo pro něj 59% bělochů, zatímco Obamu podpořilo jen 37% z nich, což oproti 2008 představuje pokles o 6 procentních bodů.

U bílých voličů došlo k dramatickému poklesu volební účasti: k volebním urnám jich dorazilo o 7 milionů méně než v roce 2008. Většina z nich pochází z venkovských oblastí s vysokou nezaměstnaností a nejsou spokojeni s Obamovou ekonomickou politikou. Mitt Romney, který se během kampaně kriticky vyjadřoval o sociální politice a působil elitářským dojmem, však nenabídl vhodnou alternativu.

Prezident Obama ve volbách získal podporu zhruba 71% všech hispánských voličů, což je více než v roce 2008, kdy pro něj hlasovalo 67% Hispánců. Jejich podpora se odvíjí především od Obamových postojů vůči imigrantům. Obama totiž podporuje schválení zákona DREAM (DREAM Act), který by umožnil mladým přistěhovalcům, kteří byli do USA přivezeni svými rodiči-ilegálními imigranty, získat občanství. Obama také využil své prezidentské pravomoci a zakázal deportace dětí, které nemají přistěhovalecký status. Obamova přistěhovalecká politika z něj v kontrastu s Mittem Romneyem udělala pro Hispánce jasnou volbu a pomohla mu zvítězit v některých klíčových státech jako Colorado, Nevada a Florida.

Podpora demokratických kandidátů hispánskou menšinou se tak stává dlouhodobým trendem, který by měli republikáni zohlednit v plánování svých kampaní. Hispánská populace ve Spojených státech stále narůstá, od roku 2008 se podíl hispánských voličů zvýšil z 8 na 10%. Jejich podpora republikánských kandidátů zároveň klesá: pro G. W. Bushe v roce 2004 hlasovalo 40% hispánských voličů, pro McCaina v roce 2008 již jen 31% a pro Romneyho v letošních volbách jen 27%.

Další voličskou skupinou, která významně přispěla k Obamovu znovuzvolení, byly ženy, které v roce 2012 tvořily 54% všech voličů. Pro Obamu hlasovalo 55% žen, o 12% více než pro Mitta Romneyho. Stejným poměrem volily ženy i v roce 2008. Vinu za dlouhodobou neschopnost Republikánské strany získat na svou stranu více žen lze připsat jejím konzervativním postojům v otázkách potratů a antikoncepce, které se staly v letošních volbách jedním z hlavních témat. Demokratická strana Romneyho odmítavý postoj vůči potratům využila a označila republikány za stranu, která „vede válku proti ženám“.

Také mezi mladými lidmi (18 až 29 let), kteří tvoří zhruba 18% voličů, byl Obama podstatně populárnější než Romney. Pro Obamu hlasovalo 60% mladých voličů oproti 36% pro Romneyho (v roce 2008 byl poměr 66% pro Obamu a 32% pro McCai-

na). Velká část těchto voličů volila v prezidentských volbách poprvé, úspěch tak lze částečně připsat Obamově masivní kampani zaměřené na registraci nových voličů. Před letošními volbami se Obamovi podařilo na volební seznamy přidat 1.792.261 nových voličů.

FINANCOVÁNÍ A EKONOMIKA

Již v roce 2008 se Baracku Obamovi podařilo získat bezkonkurenční množství finančních prostředků na financování své volební kampaně. Podle serveru Truthout získal Obama na letošní volby přes 632 milionů dolarů, Romney měl k dispozici 389 milionů dolarů.

Svých prostředků dokázal Obama obrátit především k mediálnímu pokrytí své kampaně a k útokům na svého oponenta již v době, kdy se Romney teprve přeorientoval ze stra-

nických primárek na všeobecnou volební kampaň. Velké množství republikánských debat v primárkách, v nichž se Romney snažil oslovit konzervativní voliče, poskytlo Obamovi dostatek materiálu, pomocí něhož mohl vykreslit republikánského kandidáta jako nebezpečného pravicového radikála. Romneyho podzimní pokus o návrat do politického středu tak byl zkomplikován.

Zatímco v roce 2008 se republikáni pokoušeli označit Obamu za elitáře, který nemá představu o každodenních starostech průměrného Američana, v roce 2012 se situace obrátila a jako elitář se jevil

VELKÉ MNOŽSTVÍ

republikánských debat v primárkách, v nichž se Romney snažil oslovit konzervativní voliče, poskytlo Obamovi dostatek materiálu, pomocí něhož mohl vykreslit republikánského kandidáta jako nebezpečného pravicového radikála.

řilo udržet si většinu ve Sněmovně a naopak demokraté nepřišli o svoji většinu v Senátu, ačkoliv některé předvolební průzkumy dávaly republikánům určitou šanci poměr sil v horní komoře otočit.

Ačkoliv demokraté obhajovali ve stolčenném Senátu více než 20 křesel a republikáni pouze 10, Demokratická strana se podařilo posílit o dvě křesla a disponuje tak 53 hlasy, v případě započtení dvou nezávislých senátorů (Angus King z Maine a Bernie Sanders z Ver-

montu) dokonce 55 hlasy. To sice nestačí na zablokování případných republikánských pokusů o zdržovací taktiku zvanou filibuster (k tomu většinová strana potřebuje 60 hlasů), ale i tak lze výsledek označit za vítězství demokratů a porážku republikánů. Mezi zajímavosti můžeme nepochybně zařadit posílení ženského elementu, neboť výsledek letošních voleb zvedá počet senátorek na rekordních dvacet.

Ve Sněmovně nedošlo k dnešnímu dni (12. listopadu) ještě k dopočítání všech hlasů a několik volebních okrsků tak zůstává nerozhodnutých. Lze však s jistotou konstatovat, že v letošních volbách většinoví republikáni své pozice v dolní komoře neposílili, v konečném součtu o několik křesel pravděpodobně přijdou. Naopak demokraté mohou s klidem ohlásit vítězství ve smyslu obhájených a nejspíše lehce posílených pozic, na druhou stranu je zřejmé, že ve Sněmovně reprezentantů nadále zůstanou v menšině.

Volby tedy nijak zásadně nezměnily poměr sil mezi exekutivou a legislativou na následující dva roky. Pokud se podíváme pod povrch celkového výsledku, konkrétně na důležité pozice „tradičních“ republikánů vůči představitelům hnutí Tea Party, mnoho toho v současné chvíli nevyčteme. Obě křídla Republikánské strany totiž mohou obvinít to druhé z neúspěchu: Tea Party již začíná kritizovat výběr nedostatečně konzervativního Romneyho za stranického prezidentského kandidáta, umírněnější republikáni naopak mohou poukazovat na prohry mnoha kongresových kandidátů podporovaných ze strany Tea Party.

Výsledek prezidentských a kongresových voleb nijak zásadně neposílil demokratické či republikánské pozice v probíhající boji o příští podobu daní či způsob, jakým by měl být zastaven další nárůst federálního zadlužování. Ze střednědobého hlediska však bude jistě zajímavé sledovat, zda se ustálí demokratická voličská koalice složená z žen, mládeže do 30 let let a menšinových voličů, která v letošních volbách nejen umožnila znovuzvolení Baracka Obamy, ale také ovlivnila průběh některých státních referend, jejichž prostřednictvím byly mimo jiné legalizovány sňatky homosexuálů. Ještě zajímavější však bude sledovat, jak se ke změnám v preferencích voličů postaví republikáni.

Prezident Barack Obama objímá viceprezidenta Joe Bidena během volební noci 7. listopadu 2012, v Chicagu. © (AP Photo/M. Spencer Green)

spíše Mitt Romney. Těmto útokům nebyla Romneyho kampaň schopna efektivně čelit.

Z průzkumů veřejného mínění vyplývá, že ačkoliv se Mitt Romney pokoušel vykreslit Obamovu ekonomickou politiku v negativním světle jako totální neúspěch, voliči došli k závěru, že ani Romney nenabízí vhodnou alternativu. I díky Obamově negativní kampani voliči neuvěřili, že Romney, kromě jiného zastávce Bushových daňových úlev pro korporace, stojí na jejich straně.

KONGRESOVÉ VOLBY

Zatímco předvolební průzkumy naznačovaly, že letošní boj o Bílý dům bude těsný, v případě Kongresu se čekalo podstatně menší drama a výsledky voleb tyto odhady plně potvrdily. Republikánské straně se totiž dle očekávání poda-

Americká chybějící možnost volby

O konci umírněnosti amerických politických stran, absenci protržní alternativy, politickém extremismu, soudech, jež nejsou schopny brzdit nárůst státní moci, potřebě změnit ústavu, loajalitě Afroameričanů a budoucnosti necentralizované Evropy.

Rozhovor s profesorem Guidem Calabresim, federálním soudcem a bývalým děkanem právnické fakulty Yale University

JOSEF ŠÍMA | Vedl rozhovor

V okamžiku publikování tohoto rozhovoru bude již mít Amerika nového prezidenta. Bez ohledu na vítěze, průběh prezidentským voleb i podoba kampaně odráží hluboké změny, kterými Amerika v posledních letech prochází. Jak byste tyto změny charakterizoval?

Jako federální soudce musím být v tomto opatrný, protože nemohu zastávat politické postoje. O několik postřehů se ale s vámi mohu podělit. Americkou politiku dlouho definovala jedna zvláštní věc. Jih byl demokratický a velmi konzervativní, z toho vyplývalo, že demokraté ze severu nemohli být ve svých politikách příliš levicoví. Republikáni museli být taktéž umírnění, a to z toho důvodu, že když nemohli získat jih, tak jim nezbyvalo než svou umírněnou politikou získávat státy severu. To drželo obě strany poblíž politického středu a vedlo k politikám založeným na kompromisu. Pak však Nixon, který byl brilantním stratémem, viděl, že může jako klíčové politické téma použít otázku „rasové politiky“, pomoci níž demokraté usilovali o rasovou integraci. Došlo tak k velké změně v americké politice. Chvilí to trvalo, ale dnes je změna zjevná. Dnes je republikánský a velmi konzervativní jih, a to vytváří prostor k tomu, aby demokraté ze severu byli mnohem méně umírnění; a obdobně to pro republikány znamená to, že se ve snaze o dosažení prezidentské nominace posouvají k extrémnějším pravicovým postojům. To vedlo ke vzdálení obou stran, což velmi znesnadňuje vládnutí. Jih je navíc sice konzervativní, avšak nijak příliš libertariánský. Je konzervativní v řadě sociálních otázek, je militaristický, se silným vztahem k držení zbraní, velmi nábožensky založený apod. Vyplývá z toho to, že v dnešní Americe se dostáváme do situa-

KLÍČOVOU OTÁZKOU DNEŠKA

je tedy to, zda Evropa může ekonomicky přežít bez silné centrální vlády. A dnešní krize nám napoví, jaká je odpověď na tuto otázku.

ce, kdy ani jedna ze stran nezastává postoj podporující svobodné trhy. A z pohledu někoho, kdo se politiky neúčastní, musím říci, že je to velká škoda, protože existuje spousta lidí, která by pro politické kroky prosazující svobodné trhy ráda hlasovala. Nemůžeme čekat od demokratů, že se budou snažit o zmenšení vlády. Jsou koneckonců levicovou stranou. Ale ani republikáni se o zmenšení vlády snažit nebudou. Vždyť roky velkou vládu budovali a přicházeli s řadou nových regulací stejně jako demokraté. A navíc i když se k moci dostali republikáni, kteří měli blíže k protřním postojům, tak se s ohledem na sociální agendu konzervativců raději uchýlili k merkantilistické politice

(v duchu hesla pomoci jednomu je na úkor druhého) – a to je samozřejmě nejdepresivnější. Máte-li totiž jednu stranu, která by měla být kvůli svému původu – či teoreticky – stranou svobodného podnikání, a namísto toho praktikuje merkantilismus; a druhá strana je nejen standardně sociálně demokratická, ale radikálně levicová, je velmi obtížné si mezi nimi vybírat.

Navíc, když byli republikáni u moci, dělali dvě věci, jež jsou problematické. Měli tendenci utrácet peníze a vytvářet velké deficity. A to i v době, kdy jsme nebyli v hospodářské krizi. Činili tak částečně proto, že je to při vládnutí jednodušší, ale částečně též záměrně z toho důvodu, že si řekli: „Když vytvoříme vel-

ký deficit a následně se k moci dostanou demokraté, řekneme, že je deficit příliš velký, a proto není možné, abyste dělali to, co jako levicová strana chcete.“ Výsledkem toho je, že klesly výdaje do infrastruktury, kde patrně nikdo jiný než vláda investovat nemůže. A to není dobré.

Svitla podle vás někdy v minulých letech naděje na změnu?

Jediný člověk, který byl schopen postavit se tomuto trendu, byl demokratický prezident Clinton, který vyrovnal rozpočet. Kdyby tehdy vyhráli demokraté, mohli vytvořit klasickou sociálnědemokratickou vládu, která by bývala mohla být následně vystřídána klasickou, nelevicovou, libertariánskou vládou. To se však z řady důvodů nestalo a demokraté nezměnili. Republikáni následně opět přišli s politikou rozpočtového deficitu.

Další věc se týká oblasti práva. Máte-li republikánského prezidenta, který nechce činit extrémní rozhodnutí, nechce přenechat extrémním proudům ve své straně kontrolu nad ekonomikou a taktéž nad zahraniční politikou. To by bylo příliš nebezpečné. Jakou oblast jim tedy bude ochoten přenechat? Soudy! A z tohoto důvodu republikánští prezidenti nominovali soudce, kteří byli mnohem pravicovější než oni sami. Demokratičtí prezidenti nominovali spíše soudce umírněné. A tak došlo k situaci, kdy republikáni ovládli nejvyšší soudy v zemi. Pakliže jsou ale soudy ideologické, přestávají být skutečnými soudy. Mému odvolacímu soudu se našťastí toto vyhnulo, a proto jsou naše neideologická rozhodnutí velmi respektovaná.

AMERIKA JE DNES JINÁ

Často slýcháme o tom, jak moc se Amerika změnila po 9/11 s ohledem nejen na vnímání role vlády, ale i s ohledem na podobu celého systému panství práva.

O tom není pochyb! Kdykoli zavládne strach z války či terorismu, vláda začíná růst. Soudy mohou tento trend poněkud brzdit, ale většinou toho příliš nezmohou. Madisonova myšlenka, že soudy budou neproniknutelnou hrází, bohužel neplatí, jelikož většinou nevíme, co se v daném okamžiku přesně děje. Například během druhé světové války, když FDR, Earl Warren, který byl generálním prokurátorem v Kalifornii, a Hugo Black, který řešil odvolání, tři velcí libertariáni, dovolili, aby lidé mající japonské předky, nikoli japonské občanství, byli umístěni do koncentračních táborů. Armáda jim totiž řekla, že je to nutné. Soudy nedokázaly rozpoznat, jak se věci mají. A byl to

KDYŽ TOTIŽ MÁTE JEDNU STRANU,

kteřá by měla být kvůli svému původu – či teoreticky – stranou svobodného podnikání, a namísto toho praktikuje merkantilismus; a druhá strana je nejen standardně sociálnědemokratická, ale radikálně levicová, je velmi obtížné si mezi nimi vybírat.

samozřejmě omyl, protože soudy mohly jednoduše říci, proč se toto děje v Kalifornii, a nikoli například na Havaji, kde by takové nebezpečí, kdyby existovalo, bylo jistě akutnější. Tento typ argumentu by soudům ukázal, že se zde děje něco podivného, ale ve vypjatých situacích soudy prostě mají velmi těžkou práci.

Soudy brání nárůstu vlády, to dokáže. Věřím však, že lidé, republikáni i demokraté, společenští teoretici v obou stranách, by dnes měli přemýšlet o tom, že až krize pomine – a ona někdy skončí, možná to bude trvat 15 let, možná dvacet – stane se aktuální otázka, jaký druh politické

a právní kontroly by měl během krizí fungovat. A až dnešní krize pomine, mohli bychom navrhnout změnu ústavy, která nás vrátí zpět a zároveň posune vpřed, abychom vyřešili problémy, jež dnes vidíme. Neměli bychom také zapomínat na to, že americká ústava se zrodila v krizi a byla sepsána lidmi, kteří byli tak nesmírně odvážní, že v ústavě nenajdeme téměř žádné ustanovení pro případ krize. Jediné takové opatření v ústavě říká, že habeas corpus může být v době rebelie kongresem, nikoli prezidentem, dočasně suspendován. Nic jiného se nemění. To je příliš rigidní a rigidnost vám neumožňuje přijít s kroky, které by daly možnost po dobu 30 dnů učinit něco, na co by pak navázalo další opatření atd. Měli bychom se opravdu zamyslet nad tím, co bychom měli dělat během krizí, a až bude po krizi, měla by následovat vážná debata o nutných změnách.

Opravdu věříte, že pomocí ústavní změny je možné zvrátit trend nárůstu moci státu? Neučí nás minulý vývoj, že změny a nové interpretace ústavy spíše prostor pro silnější a silnější vládu otevírají?

Domnívám se, že kdyby po válce, někdy v 70. či 80. letech, před událostmi z 11. září, někdo sepsal ústavní dodatek, který by se soustředil na skutečnost, že potomci japonských přistěhovalců byli umístěni do táborů, a změnil by tak ústavu, kvůli tomu, že Kalifornie je tak významný stát, a kvůli tomu, že tam žije velké množství Američanů s japonskými předky, obě strany by s takovouto změnou souhlasily a dodatek by byl přijat. Obdobně by tomu mohlo být po skončení současné krize. V Michiganu žije mnoho lidí s arabskými předky, a není to jediné místo. Politicky jde o velkou sílu! Kdyby někdo měl ústavní dodatek připraven, může se podařit ústavu změnit. Ústavu lze jen obtížně měnit, ale jednalo se o něco, co může přivodit zásadní změnu při zásadních volbách, může se to povést.

Vidíte tedy možnost konstitučního momentu, pakliže lidé budou cítit silnou potřebu zabránit opakování velké chyby minulosti...

...velké chyby, která byla velmi nemorální. Lidé pak budou požadovat změnu. Musíme o tom ale začít přemýšlet nyní, aby vše bylo připraveno, až se otevře prostor pro případnou změnu ústavy.

TŘETÍ CESTA PRO EVROPU

Podívejme se teď do Evropy. Určitě sledujete, co se v Evropě děje politicky a ústavně. Jak se díváte na snahy Evropu politicky sjednotit, ústavně zastřešit a v mnoha ohledech vytvořit jakousi kopii Spojených států?

Mám svou teorii o federalismu v Evropě. Evropa byla schopna přežít jako velmi volná federace bez silné ústřední vlády, jelikož evropské jádro si je hodnotově mnohem blíže, než je tomu v USA. Může to znít divně, ale rozdíl v hodnotách mezi Německem, Anglií a Itálií je mnohem menší než rozdíl mezi hodnotami zastávanými ve Vermontu a Texasu. Podívejte se na trest smrti. Nemohli byste být v Evropě a zároveň mít trest smrti. Vermont, New York, Connecticut a další státy trest smrti zrušily. V Texasu s tím ani republikáni, ani demokraté problém nemají. Obdobně je tomu s náboženstvím. Samozřejmě i v Evropě najdete lidi vyznávající extrémní učení, ale v principu mají v této oblasti lidé k sobě velmi blízko. V Americe jsou rozdíly mnohem větší. Máte-li velké rozdíly v hodnotách, země může zůstat jednotná pouze tehdy, má-li silnou vládu. Americká občanská válka

toto potvrzuje. Bez silné vlády by země svou jednotu neudržela. Evropa byla schopna zachovat jednotu, protože v mnoha zásadních ohledech zde existuje shoda. Věcí, která tuto jednotu může narušit, není zahraniční politika, ale to, že ekonomika může například vyžadovat vytvoření centrální vlády. Budou-li evropské země schopny společně vytvořit funkční ekonomický systém bez silné ústřední vlády, může Evropa ve volném svazku velmi dobře prosperovat. To potrvá do té doby, dokud se součástí Evropské unie nestanou země s velmi odlišnými hodnotami. Kdyby se kvůli ekonomické vyspělosti stala součástí Evropské unie například Saudská Arábie – nebo celá řada dalších zemí s velmi odlišnými hodnotami – pak by Evropa mohla přežít pouze se silnou centrální vládou. Klíčovou otázkou dneška je tedy to, zda Evropa může ekonomicky přežít bez silné centrální vlády. A dnešní krize nám napoví, jaká je odpověď na tuto otázku. Alternativou ale nemusí být americký model – Evropa nepotřebuje vládu, která dělá společnou zahraniční politiku a má společnou armádu. Evropa může potřebovat ústřední vládu, která se zabývá pouze ekonomikou. Mám pocit, že Evropa ekonomicky přežije, že například nástup Montiho v Itálii byl dobrým krokem, protože představuje střední cestu mezi Hollandem a Merkelovou; a tento přístup, který říká, ano, musíme udělat určité změny, a ano, my také musíme mít hospodářský růst, nabízí cestu k řešení problému. Pakliže tento přístup nepřinese ovoce, pak se zdá, že bude třeba vytvořit centrální vládu. Jak by ale měla vypadat? To je ohromně složitá otázka.

Text byl z kapacitních důvodů zkrácen, jeho plnou verzi naleznete na webu www.cicar.cz.

GUIDO CALABRESI

- slavný americký profesor práva a právní teoretik italského původu
- vystudoval práva na Yale University a politiku, filozofii a ekonomii na Oxford University
- bývalý děkan právnické fakulty Yaleovy univerzity a dlouholetý soudce amerického federálního odvolacího soudu – U.S. Court of Appeals for the Second Circuit, kam byl jmenován prezidentem Clintonem
- patří spolu s Ronaldem Coasem, nositelem Nobelovy ceny za ekonomii, k zakladatelům multidisciplinárního přístupu ke studiu práva a ekonomie, law-and-economics
- Some Thoughts on Risk Distribution and the Law of Torts (Yale University Journal, 1961); Property Rules, Liability Rules and Inalienability: One View of the Cathedral (Harvard Law Review, 1972); The Cost of Accidents: A Legal and Economic Analysis (Yale University Press, 1970)
- na sklonku října se účastnil jako hlavní řečník konference vysoké školy CEVRO Institut, Prague Conference on Political Economy, kde vystoupil v rámci Symposia "Law and Economics as an Applied Science. The Legacy of Guido Calabresi", jež bylo věnováno odkazu

jeho díla u příležitosti oslavy jeho 80. narozenin

- jeho přednášku přednesenou v Praze „The Place of Torts in Law and Economics: The Significance of the Liability Rule“ je možné shlédnout na www.cevroinstitut.cz v sekci Audio/Video University

Obamova zahraniční politika

Po značnou část jeho prvního funkčního období se Evropané snažili dobrat odpovědi na otázku, jaké zahraničněpolitické principy vlastně prezident Obama zastává.

JAN JIREŠ | autor je ředitelem Centra transatlantických vztahů vysoké školy CEVRO Institut a vyučujícím mezinárodních vztahů a bezpečnostních studií tamtéž

Je levicovým radikálem, který nenávidí Evropu, odmítá tezi o výjimečnosti Spojených států a bude se záměrně snažit o oslabení jejich globální moci, jak naznačovali někteří američtí neokonzervativci? Nebo je snad liberálním intervencionistou, který bude pokračovat v tradici přehnaně ambiciózní Clintonovy a Bushovy zahraniční politiky, jak se obávali realisté? Nebo se možná jedná o zdrženlivého realistu, který po zkušenostech z posledního desetiletí a v situaci hospodářské stagnace a rozpočtové krize omezí americké zahraničněpolitické ambice a soustředí se na obnovu domácí ekonomiky a infrastruktury?

JAKÁ BYLA OBAMOVA ZAHRANIČNÍ POLITIKA?

Čtyři roky praktických zkušeností se zahraniční politikou Obamovy administrativy nasvědčují tomu, že nejbližší pravdě je poslední možnost. Obamovy zahraničněpolitické instinkty odpovídají opatrnému realistovi, který si je vědom omezenosti amerických ekonomických a lidských zdrojů, skepticismu stále rostoucí části americké veřejnosti k ambiciózním vojenským intervencím v zahraničí a relativního poklesu globální moci USA v důsledku chybných amerických rozhodnutí v minulosti a díky růstu Číny.

Zároveň je zřejmé, že sama Obamova administrativa byla vnitřně rozdělena na dva tábory: realisty (prezident Obama, ministr obrany Gates, poradce pro národní bezpečnost Donilon) a „liberální jestřábice“ (ministryně zahraničí Clintonová, velvyslankyně při OSN Riceová, šéfka plánovacího odboru ministerstva zahraničí Slaughterová). Výsledná americká politika byla proto často nedůsledným kompromisem mezi těmito dvěma tábory, čehož nejlepším příkladem je nečitelné americké angažmá v alianční operaci v Libyi v roce 2011.

Stejně jako tomu bylo v případě jakékoli předchozí prezidentské administrativy, je Obamova zahraniční politika směsí úspěchů a zklamání. Podařilo se mu odblokovat komunikaci s Ruskem a zajistit si ruskou podporu při tlaku na Írán a svolení s dopravou vojenského materiálu do Afghánistánu přes ruské území. Americké zpravodajské služby a speciální jednotky dokázaly zlikvidovat Usámu bin Ládina a rozvrátit vedení al-Kaidy (ovšem za použití silně kontroverzních metod na hraně ústavnosti, především cíleného zabíjení údajných teroristů útoky

Ministryně zahraničí Hillary Rodham Clintonová, šéf štábu Bílého domu Rahm Emanuel a velvyslankyně OSN Susana Riceová při zasedání Rady bezpečnosti OSN. © AP Photo/Charles Dharapak

bezpilotních letounů). Obama ukončil americké vojenské angažmá v Iráku a připravil plán stažení z Afghánistánu, k němuž má dojít v roce 2014.

DLOUHÝ SEZNAM NEÚSPĚCHŮ

Seznam zklamání a neúspěchů je ovšem delší. Politika „resetu“ sice přinesla dílčí zlepšení spolupráce mezi USA a Ruskem, ale za cenu ochladnutí vztahu se středoevropskými spojenci. Řady očekávaných cílů přitom dosaženo nebylo: ruská podpora západního tlaku na Írán zůstává nepřesvědčivá, jednání mezi NATO a Ruskem o budování společného protiraketového systému zkrachovala, Západ a Rusko se nemožou dohodnout a řešení přítomnosti taktických jaderných zbraní v Evropě, řešení „zamrzlých“ konfliktů na území bývalého SSSR (Gruzie, Karabach Moldavsko) se nepohnulo ani o píď a Vladimír Putin je zpět v Kremlu a prosazuje ještě autoritářšší agendu než dříve.

Obama porušil svůj předvolební slib a za celé čtyři roky nedokázal uzavřít věznic v Guantánamu a vyřešit osud jeho vězňů. Dosavadní výsledky „arabského ja-

ra“ jsou spíše znepokojivé a pasivní a nejasný americký přístup k vývoji v Libyi a zejména Egyptě je terčem všeobecné kritiky. V izraelsko-palestinských vztazích nedošlo k žádnému posunu a Obama dával jasně najevo, že jej toto téma buď nezajímá, nebo si kvůli němu nechce pálit prsty. Navzdory tvrdším ekonomickým sankcím ze strany Západu pokračuje Írán ve svém jaderném programu a Obama není schopen jasně říci, kde (a zda vůbec někde) leží „Rubikon“, po němž bude následovat americký zásah. Syrská válka se prohlubuje, umírá v ní stále více civilistů a destabilizuje celý okolní region. Stažení z Afghánistánu je sice z politických důvodů naplánováno, není ale vůbec jisté, zda se afghánské ozbrojené síly po roce 2014 skutečně dokáží samy postarat o bezpečnost země, a zda se tedy nebude jednat spíše o americký útek z rozvrácené země po třinácti letech marných bojů, jež stály životy tisíce amerických vojáků a spotřebovaly stovky miliard dolarů.

Čínská zahraniční politika je stále asertivnější, země dramaticky zvyšuje své zbrojní výdaje a vyhrocuje teritoriální spory se svými sousedy, z nichž někteří spoléhají na americké obranné garance. Evropané jsou znepokojeni přesunem americké pozornosti k asijsko-pacifické oblasti a rychlým snižováním amerických vojenských kapacit v Evropě. Severoatlantické alianci hrozí ochromení způsobené drastickými škrtky ve vojenských rozpočtech evropských členských zemí.

S OHLEDEM NA POSTUPNÉ UKONČOVÁNÍ

americké vojenské přítomnosti v Evropě si musí Evropané a Američané najít jinou platformu vzájemné spolupráce. Jako nejprínosnější a nejperspektivnější se jeví zřízení transatlantické zóny volného obchodu.

ÚKOLY DO DRUHÉHO FUNKČNÍHO OBDOBÍ

Obama se přitom v posledním půlroce zahraniční politice takřka nevěnoval, protože se musel plně soustředit na domácí volební kampaň, v níž hrála zahraničněpolitická témata okrajovou roli – americké voliče i nadále trápí především stav domácí ekonomiky, americká dluhová krize a drolicí se infrastruktura. Průběh předvolební kampaně přitom znepokojil především Evropany. Ani jeden z kandidátů v ní o transatlantických vztazích a Evropě nemluvil, přičemž republikáni pouze využívali značně pokřivený obraz Evropy ke kritice údajně „socialistické“ politiky prezidenta Obamy. Evropa tak v americké volební kampani vůbec nefigurovala jako partner a spojenec, ale jen jako odstrašující případ opovrženíhodného a „zkrachovalého“ kontinentu. Když k tomu přičteme nové složení Kongresu, které povede k dalšímu oslabení tradičních proatlantických kruhů v obou politických stranách, nevypadá to s budoucností transatlantických vztahů růžově.

Na počátku Obamova druhého funkčního období tak před prezidentem stojí úctyhodná řada zahraničněpolitických problémů a nevyřešených úkolů, z nichž některé se přímo dotýkají i Evropy a zájmů České republiky. Nejurgentnějšími z nich jsou Írán a Sýrie. V obou těchto případech musí dojít k rozuzlení někdy v průběhu roku 2013 a Spojené státy do něj budou zataženy i v případě, že by se snad samy chtěly držet stranou. Dlouhodobější výzvou je americký přístup k Číně, který ukazuje stále větší regionální i globální ambice, a stabilizace vztahů s Evropou. Pokud transatlantické vztahy už nebudou podporovány masivní americkou vojenskou přítomností v Evropě, jako tomu bylo v uplynulých téměř sedmdesáti letech, musí si Evropané a Američané najít jinou platformu vzájemné spolupráce. Jako nejprínosnější a nejperspektivnější se jeví zřízení transatlantické zóny volného obchodu.

Strana v krizi?

Perspektivy Republikánské strany

Američtí republikáni mají problém. Strana, která byla v prezidentských volbách kdysi úspěšná (z šesti prezidentských voleb v letech 1968 až 1988 vyhráli republikánští kandidáti pět), je nyní dosti neúspěšná.

ROMAN JOCH | Autor je ředitelem Občanského institutu a vyučujícím vysoké školy CEVRO Institut

Za posledních dvacet let, tedy v letech 1992 až 2012, republikánský kandidát na prezidenta získal více hlasů než jeho demokratický protikandidát pouze jednou, a to v roce 2004. Trpí snad Republikánská strana nějakým demografickým problémem?

Ideové zakotvení Demokratické i Republikánské strany je dědictvím předválečné politiky Nového údělu (New Deal) prezidenta Franklina D. Roosevelta. Tehdy se Demokratická strana stala levicovou stranou podporující rozsáhlejší federální vládu a růst její odpovědnosti za blahobyt občanů. Republikáni zůstali pravicovou alternativou, jež požadovala menší roli federální vlády v životě občanů.

KONEC REPUBLIKÁNSKÉ HEGEMONIE

Demokraté se po roce 1932 stali stranou hegemonickou jak na prezidentské, tak na kongresové úrovni. Jejich prezident-

ská hegemonie trvala až do roku 1968 (republikáni zastávali úřad prezidenta v letech 1932 až 1968 jen dvě období z devíti) a ta kongresová až do roku 1980, kdy republikáni získali většinu v Senátu, respektive až do roku 1994, kdy poprvé od roku 1954 získali většinu v obou komorách Kongresu. Demokraté drželi většinu v obou komorách Kongresu kontinuálně od roku 1930 do roku 1980 s výjimkou dvou období 1946 až 1948 a 1952 až 1954.

Pokud jde o prezidentské volby, zlom představoval rok 1968. Americká levice se v druhé polovině šedesátých let zradikalizovala v morálně-kulturních otázkách a postavila se proti studenovélečné politice zadržování sovětského imperialismu a mezinárodního komunismu. Demokratická strana tyto postoje reflektovala, opustila studenovélečnou politiku svých prezidentů Trumana, Kennedyho a Johnsona a stala se v zahraniční a bezpečnostní politice „holubičí“.

Následkem toho důležité segmenty původní demokratické koalice Nového údělu, především bílí Jižané a Američané katolického vyznání či slovanského původu (kteří z ekonomických důvodů i nadále volili demokraty v kongresových volbách), začaly v prezidentských volbách volit republikány, představující tvrdší antisovětskou linii.

Byli to prezidentů Nixon, Reagan a Bush starší, kdo byli schopni kromě tradičních republikánských voličů získat i výše zmíněné segmenty voličů demokratických. Jediný demokrat, který byl zvolen prezidentem mezi lety 1968 až 1988, byl

POKUD ALE REPUBLICÁNI

na svou stranu nepřetáhnou více hispánských voličů, mohou se s nadějemi na získání většiny v prezidentských volbách nadlouho rozloučit.

v roce 1976 jižanský centrista Carter, jehož ale stejně bílí jižanští a severní katolíci voliči, tradičně volící demokraty, o čtyři roky později opustili ve prospěch Ronalda Reagana.

S koncem studené války se demokratictí prezidentští kandidáti opět stali „volitelnými“, z čehož v devadesátých letech profitoval Bill Clinton. V roce 2000 byl zvolen republikán George Bush mladší;

získal sice většinu ve sboru volitelů, ale nikoli většinu voličů. Tu získal až o čtyři roky později, v roce 2004, hlavně díky vysoké volební účasti evangelikálů. V roce 2008 byl zvolen demokrat Obama, aby byl letos zvolen znovu. Tudíž z šesti prezidentských voleb v letech 1992 až 2012 získal republikán většinu odevzdaných hlasů jen jednou.

DEMOGRAFICKÝ PROBLÉM REPUBLICÁNŮ

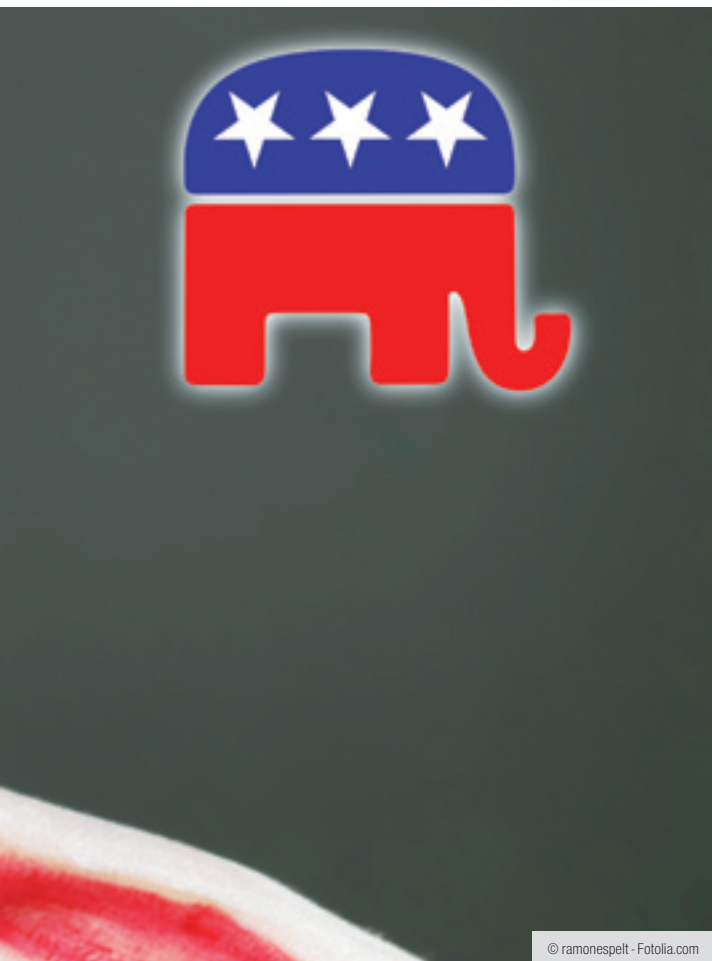
Republikánská strana je stranou staršího bílého muže. Těší se většinově podpoře mezi bělochy, muži a staršími lidmi. Demokratické kandidáty naopak silně podporují etnické menšiny, černoši, Američané hispánského a asijského původu (s výjimkou Američanů kubánského a vietnamského původu), mladí lidé, svobodní a ženy, především ty mladé, svobodné a bezdětné.

Ještě před deseti či patnácti lety mohli republikáni tvrdit, že jejich voličská základna je dostačující: velká většina bělochů plus něco málo z menšin je nadpoloviční většina. Demografické trendy v USA jsou ale jasné: pokles procentuálního zastoupení bílé populace a nárůst počtu Američanů latinskoamerického a asijského původu.

Co se týká barvy pleti, Amerika pomalu „hnědne“. Pokud se republikánům nepovede přetáhnout na svou stranu alespoň část nějaké menšiny (podobně jako se prezidentům Nixonovi a Reaganovi podařilo na svou stranu přetáhnout dříve většinově demokratické bílé Jižany a Američany italského, irského a slovanského původu), demokraté budou z přirozených demografických důvodů na cestě k permanentní většině.

Týká se to především Američanů latinskoamerického původu. Zatímco George Bush mladší, jenž mluví španělsky, získal hlasy 40% Američanů hispánského původu, Mitt Romney jich letos získal pouhých 27%.

Lze sice argumentovat, že letos v republikánských primárkách vůbec nekandidovali ti potenciálně nejlepší kandidáti – guvernéri států Indiana (Mitch Daniels), New Jersey (Chris Christie), Louisiana (Bobby Jindal), bývalý guvernér Floridy Jeb Bush či floridský senátor Marco Rubio – a tak nominaci získal necharismatický Mitt Romney. Pokud ale republikáni na svou stranu nepřetáhnou více hispánských voličů, mohou se s nadějemi na získání většiny v prezidentských volbách nadlouho rozloučit.

© ramonespeit - Fotolia.com

Unikátní Obamovo vítězství?

Letošní prezidentské volby v USA byly zajímavé z různých úhlů pohledu. Najdeme v nich jak potvrzení některých dlouhodobých trendů vývoje americké společnosti, tak i zajímavá vybočení – byť i výjimka někdy potvrzuje pravidlo, takže vlastně kdoví, jak to je.

LADISLAV TAJOVSKÝ | Autor je ekonom, přednáší na Národohospodářské fakultě VŠE a CEVRO Institutu, pravidelně přispívá do českých médií

Standardní výklad volebního výsledku operuje s několika historickými souvislostmi. Tou první je samotný fakt, že jeden a tentýž demokratický kandidát stráví ve funkci dvě po sobě jdoucí období. To z povrchního historického pohledu není jev úplně obvyklý. Přesněji řečeno se to za posledních sto let podařilo pouze třem Obamovým předchůdcům – W. Wilsonovi, Franklinu D. Rooseveltovi a B. Clintonovi.

Tento opakovaně zdůrazňovaný rozměr činí z Obamova vítězství bez ohledu na cokoliv dalšího výjimečný výsledek. Při bližším pohledu na historii amerického prezidentství však tato unikátnost trochu vybledne. Zaprvé už zmíněný čtyřnásob-

ný triumf F. D. Roosevelta: ten je možné z pohledu demokratických vítězství „počítat“ dvakrát, aniž bychom se nějak zásadně protivili základům volební logiky.

JESTLIŽE BUDE NĚCO DĚDICTVÍM

Obamova prezidentství, pak zcela nepochybně půjde o další kroky učiněné na cestě směrem k prohloubení propasti mezi těmi, kteří v Americe platí daně, a těmi, kteří z nich žijí.

TROCHA HISTORIE NEŠKODÍ

Ještě jinak vše vypadá, když si uvědomíme další skutečnost: téměř celý čtvrtý Rooseveltův mandát odsloužil Harry Truman, který jej pak – byť šlo o obrovské překvapení – v roce 1948 obhájil. Nikoliv formálně a nominálně, ale fakticky tak můžeme k demokratickým obhajobám připočítat i rok 1948 (pro pořádek je třeba zmínit faktory, které ukazují zase opačným směrem – Rooseveltova vítězství z let 1940 resp. 1944 byla silně pozname-

nána mezinárodní situací a velmi pravděpodobně by vše vypadalo úplně jinak nebýt válečného konfliktu).

To ale není vše. Do řady demokratických obhajob pak zapadají i volby z roku 1964. Tehdy Lyndon Johnson z pozice Kennedyho nástupce zcela jednoznačně potvrzuje své setrvání v úřadě drtivým vítězstvím – a základem jeho kampaně bylo deklarování návaznosti, programové i personální; Johnson se fakticky stylizoval do funkce vykona-

„MENŠINOVÁ“ KARTA

... vytváří jakousi tekutou bariéru uvnitř americké společnosti, která sice není úplně neprostopupná, ale i tak staví jednotlivé sociální skupiny stále více proti sobě.

dědictví totiž patří následující: ústavnost daně z příjmu a fakticky i také dědické daně, zřízení centrální banky (FEDu), přímá volba senátorů, praxe primárních voleb a volební právo žen. Z těch obtížnější ucho-pitelných, ale o to trvalejších systémových přeměn, jsou pak nejdůležitější oblasti, které se právě v této době – a opět definitivně – nově stávají předmětem federální politiky: sociální spravedlnost, školství,

zdravotnictví, ochrana přírody, zemědělství.

Toto vše jsou témata, k nimž se od té doby nelze nevyjadřovat, a nikoliv náhodou právě s jejich rozšířením přichází století, které přináší praxi kupování si hlasů voličů. Zde si obě klíčové strany sice nemají co vyčítat, ale přesto jsou na tomto poli Demokraté podstatně úspěšnější.

ZTRACENÁ PŮLKA VOLIČŮ...

A právě tady najdeme kořeny Obamova letošního vítězství. To přišlo bezpochyby i díky tomu, že se americká ekonomika nachází na vzestupné fázi ekonomického cyklu, byť ve srovnání s triumfem Billa Clintona v době růstu v polovině předminulé dekády můžeme hovořit spíše o chatrném přešlapování na místě. Důležitější však bylo dlouhodobější směřování politiky. Prezidentově týmu se podařilo dokonale vyčíst potenciální elektorát – Obama se zcela soustředil na oněch pro Republikány předem „ztracených 47 procent“, jak to trochu nešťastně vystihnul Mitt Romney. Jestliže bude něco dědictvím Obamova prezidentství, pak zcela nepochybně půjde o další kroky učiněné na cestě směrem k prohloubení propasti mezi těmi, kteří v Americe platí daně, a těmi, kteří z ní žijí.

Obamovo vítězství je také uzavřením půlstoletí emancipace menšin v rámci amerického politického systému. Kořeny najdeme sice již v meziválečné době, ale až s Kennedym a Johnsonem přišla v 60. letech politika, která z menšin – sexuálních, rasových, příjmových – učinila stále vlivnější voličské skupiny. Můžeme tak hovořit o dotvoření Velké společnosti, Johnsonem v roce 1964 formulovaného prioritního cíle demokratického politika.

Zde se však skrývá veliké riziko – až do extrému využívaná „menšinová“ karta, kterou Demokraté tak úspěšně hrají, může sice znamenat posílení vlivu těch, kteří historicky stáli na okraji; na druhou stranu ale vytváří jakousi tekutou bariéru uvnitř americké společnosti, která sice není úplně neprostopupná, ale i tak staví jednotlivé sociální skupiny stále více proti sobě. A to už není Amerika otevřená společnost, ale „kmenově“ orientovaná společnost vyhraněných skupinových zájmů.

Související analýzu věnovanou perspektivám americké ekonomiky najdete na www.cicar.cz v sekci Analýzy

Americký prezident Barack Obama večer před volbami. Pondělí 5. listopadu 2012, v centru Des Moines, Iowa. ©AP Photo / Carolyn Kaster

vatele politické závěti svého zesnulého předchůdce a republikánský protikandidát – ani tak silná osobnost, jakou byl B. Goldwater – neměl nejmenší šanci.

Při tomto pohledu Obamovo vítězství trochu ztrácí na výjimečnosti, protože vlastně jen potvrzuje praxi neustálého a víceméně pravidelného vychylování se mocenského kyvadla. Tak tomu ale nebylo zdaleka vždy a podobný vývoj je patrný až od tzv. progresivistické éry prvních dekád 20. století – ta sice podle historiků odeznívá s první světovou válkou, ale z dnešního pohledu definitivně proměňuje americkou společnost a zejména vnímání role státu resp. centrálních (v praxi USA mírně federálních) orgánů.

Podíváme-li se na klíčové prvky, které progresivistická etapa (spjatá zejména s Theodorem Rooseveltem a W. Wilsonem) vnesla do amerického politického, společenského a hospodářského systému, pak získáme velmi zajímavý obrázek. K tomu

Krízy a riešenia

Tak zvolili Obamu. Voľby boli aj vďaka hurikánu Sandy ako z hollywoodskeho filmu – napínavé, plné emócií, veľkolepých gest či príhovorov. Konali sa v čase, keď Amerika a s ňou aj väčšina sveta pochopila, že udalosti z roku 2007 a 2008 neboli len epizódkou, ale budú ešte roky formovať spoločenské dianie. Paralela týchto udalostí sa tradične hľadá vo Veľkej hospodárskej kríze, môžeme nájsť spoločné črty s prezidentskými voľbami v roku 1936?

MARTIN VLACHYNSKÝ | Autor je ekonom, analytik INESS

NEW DEAL A OBAMANOMICS

Zatiaľ čo počas týchto volieb pretekári bežali plece pri pleci, Roosevelt v roku 1936 získal podľa počtu voliteľov najvýraznejšie víťazstvo v dejinách USA. Z celkových 531 hlasov vybojoval republikán Landon len 8. Popularita prezidenta a jeho New Dealu bola veľká, no nie neobmedzená. Zo všetkých voličov za neho hlasovalo necelých 61%. New Deal totiž fungoval tak, ako fungujú všet-

ky vládne stimuly – kupoval čas. Darilo sa ním plátať problémy, no záplaty sa rýchlo rozpadali.

Počiatok Veľkej hospodárskej krízy môžeme hľadať už niekde na konci 19. storočia, keď sa začal výrazne zhoršovať pomer zlatých rezerv voči depozitom, čo bol dôsledok nadmernej úverovej expanzie. No bola to najmä expanzia v 20. rokoch minulého storočia, ktorá už pod vedením FEDu bezprostredne

prispela k vzniku hospodárskej krízy. Aj vďaka snahe prvého prezidenta FEDu Benjamína Stronga pomôcť návratu britskej libry na predvojnovú úroveň, narástol menový agregát M1 v USA medzi rokmi 1921–1928 o 50%. Podobne ako pred pár rokmi, najskôr začal padať realitný trh, ku ktorému sa zakrátko pridal aj akciový.

Podobne ako v roku 2007 musel nečakanej kríze čeliť republikán Bush, v roku 1929 zastihla kríza najskôr prezidenta Hoovera. Bol to v skutočnosti on, kto spustil program federálnych investícií (ktorých pomníkom dodnes ostala Hooverova priehrada), poľnohospodárskej podpory, zvyšovania daní, či importných ciel. Keď v roku 1932 prevzal úrad demokrat Roosevelt, v krokoch svojho predchodcu pokračoval s nezmiernou intenzitou, pričom im dal viac ako

Obamova kampan stoupala nad povodní, jak voda klesala.
V Norfolku, 29. října 2012. © AP Photo/Steve Helber

zavádzející marketingový názov New Deal. Paralela s podobne klamlivým Obamovým Change! sa ponúka sama.

Keď sa už zdalo, že je Amerika snád' na dobrej ceste, prišla v roku 1937 ďalšia recesia. Po desiatich rokoch boja americkej vlády s krízou tak bola v USA nezamestnanosť na úrovni 18%, reálny rast HDP bol 0% a svet stál na prahu svetovej vojny.

Americké protikrizové opatrenia počas Veľkej hospodárskej krízy boli postavené najmä na spomínaných fiškálnych stimuloch, posilnení odborov a obmedzovaní zahraničného obchodu. Už Hoover zriadil RFC, agentúru, ktorá poskytovala núdzové pôžičky bankám, železničiarom, hypotekárnym združeniam a ďalším. Roosevelt ju vo svojej predvolebnej kampani štvornato kritizoval, aby ju sám prevzal a používal. To všetko

za cenu obrovských deficitov a rapidného nárastu štátneho dlhu. Súčasná vládna garnitúra stavia miesto priehrad veterné parky, miesto železníc podporuje automobilky a miesto zbankrotovaných farmárov rieši zbankrotovaných majiteľov subprime hypoték, ale schéma ostáva rovnaká.

NETREBA SI ROBIŤ **NÁDEJE**,

že Romney by v prípade víťazstva priniesol výraznú zmenu. Jeho prinajlepšom prelietavé názory na poľnohospodárske dotácie, vyšší rozpočet pre armádu, či podpora zelených investícií ho v oblasti ekonomických názorov stavajú voči Obamovi maximálne do rétorickej opozície.

A čo monetárna politika? Milton Friedman kritizoval FED za údajnú nedostatočnú produkciu peňazí počas Veľkej krízy. Skutočne, menová zásoba sa prepadla o 3 miliardy dolárov. No FED sa všemožne snažil o opak, čoho najväčším symbolom bol Glass-Steagall Act z roku 1932. Ten dovolil FEDu kryť peniaze nielen zlatom, ale aj štátnymi dlhopismi. Peniaze však končili stiahnuté z obehu, teda „zamrznuté“ u verejnosti, ktorá neverila bankovému systému. Dnes stovky miliárd z troch kôl kvantitatívneho uvoľňovania rovnako nekončia ako pôžičky podnikateľom, ale rovnako „zamrznuté“, tentoraz na účtoch FEDu, kde si ich ukladajú banky, pre ktoré za existujúcich podmienok nie je výhodné ich požívať ďalej.

NOVÝ ŠTANDARD

Netreba si robiť nádeje, že Romney by v prípade víťazstva priniesol výraznú zmenu. Jeho prinajlepšom prelietavé názory na poľnohospodárske dotácie, vyšší rozpočet pre armádu, či podpora zelených investícií ho v oblasti ekonomických názorov stavajú voči Obamovi maximálne do rétorickej opozície. Hoci vyjadril odpor voči ďalším kolám kvantitatívneho uvoľňovania, bola to skôr snaha demonštrovať na márných snáhach FEDu Obamove doterajšie neúspechy. Aj jeho kritika Obamových stimulov z mája tohto roka stráca šľavu, ak si spomenieme, že pred tromi rokmi patrila medzi jeho obhajcov.

Doterajšie kroky stimulácie ekonomiky moc úspechu nepriniesli, USA naďalej nestíhajú tvoriť pracovné miesta s tempom demografického rastu a v talóne ekonomických mágov už toho moc neostáva. Možno sa Obama pokúsi použiť najnovší ekonomický svätý grál, ktorým je cieľovanie nominálneho HDP. Nám ostáva len dúfať, že táto kríza neskončí tak, ako Veľká hospodárska kríza. Reálna je však hrozba toho, že na krízu zabudneme. Ak sa bude guľa problémov neustále tlačiť pred nami, prijmeme nakoniec existujúcu situáciu ako nový štandard.

Narušené oranžové moře

Před čtyřmi lety ČSSD dokázala vyhrát ve všech 13 krajích. Letos již tento výsledek nevyrovnala a až druhá skončila v kraji Plzeňském, Libereckém, Karlovarském a Ústeckém. Na pomyslné mapě se díky tomu od oranžového zbytku republiky oddělil severozápadní cíp Čech. Toto kompaktní „neoranžové“ území ale vnitřně mnohé nespojuje. Na druhou stranu platí, že v sobě zmíněné kvarteto krajů obsahuje tři hlavní příběhy letošních voleb.

PETR SOKOL | Autor je politolog, přednáší na CEVRO Institutu, řídí CEVRO Revue a pravidelně přispívá do dalších českých médií (např. do Reflexu)

© Martin Capek, spline_x - Fotolia.com

HLAS VÝRAZNÝM OSOBNOSTEM

V Plzeňském kraji vyhrála v jako jediném ODS, za což vděčí zejména popularitě exministra spravedlnosti Jiřího Pospíšila. To odráží moment, který se významně projevil v celé republice. Lidé volili výrazně ve prospěch lidí, které znají – tzn. například ve prospěch známých a oblíbených starostů. Do tohoto kontextu zapadá i Pospíšilův úspěch na západě Čech.

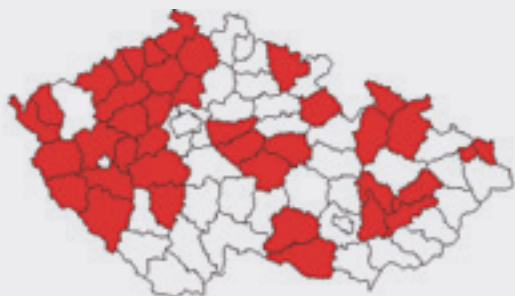
RUDÝ VZESTUP

Oproti tomu v Karlovarském i Ústeckém kraji sociální demokraté podleli konkurenci zleva a prohráli s nereformovanou KSČM. I to lze označit za jeden z trendů volebního podzimu, protože sociální demokraté hlasy oproti roku 2008 v procentuálním zisku ztratili, zatímco komunisté naopak v tomto ukazateli posílili. Komunisté profitovali zejména v severozápadních Čechách, na severu Moravy a ve Slezsku, na střední Moravě, na Znojensku a v oblasti na severu Vysočiny a v přiléhajících středočeských okresech. V 53 okresech komunisté překročili hranici 20 procent hlasů.

Za nárůst hlasů komunisté vděčí zejména okresům ve východní části středních Čech, kde se vrací ke své síle z počátku 90. let, a pak také tradičním baštám: na Rakovnicku, na severu Moravy a ve Slezsku. Avšak více než o polovinu jim procento hlasů narostlo také na Svitavsku a Trutnovsku nebo na tradičně antikomunistickém Zlínsku, i když tam dosáhli druhý nejhorší okresní výsledek po Praze-západ.

ŠESTÝ ELEMENT

Ještě jiný příběh zažil Liberecký kraj, kde ČSSD nestačila na místní regionální uskupení Starostové pro Liberecký kraj (SLK). I zde se vlastně jen vyhrály dlouhodobé trendy, protože Liberecko bylo vždy Mekkou českých regionalistických uskupení. To se projevilo ve vítězství „starostů,“ ale i zde lokální výsledek předznamenal celorepublikový trend. Místní usku-

Mapa: č. 1 Rudý vzestup**Mapa: č. 2 Šestý element****Mapa: č. 3 ČSSD – strana jihu****Mapa: č. 4 TOP 09 se starosty – obrovské rozdíly****Mapa: č. 5 Lidovci – sami i za maskou Koalice pro kraj**

pení pronikla do většiny (sedmi) krajských zastupitelstev a brala výrazně hlasy zavedeným stranám napříč politickým spektrem.

Před lety pojmenoval bývalý pražský primátor Jan Kasl různá nejednotná nezávislá uskupení a malé politické strany jako „pátý element“ české politiky. Po letošních krajských volbách můžeme spíše mluvit o „šestém elementu,“ protože vedle ČSSD, komunistů, ODS a TOP 09 se ve většině krajů prosadili i lidovci, přestože v některých krajích jsou schováni za Koalice pro kraje.

Strany mimo pětku letos dostaly 715 tisíc hlasů a společně obdržely více hlasů než vítězná ČSSD. V okrese Liberec jejich podíl dokonce dosáhl téměř 64% a přes polovinu hlasů si „šestý element“ připsal i v okresech Most (kolébka hnutí Severočeši.cz) a Jablonec.

ČSSD – STRANA JIHU

Zaměřit se musíme také na geografickou rozrůzněnost výsledků voleb celkového vítěze – ČSSD. Sociální demokraté ztratili nejenom ve všech krajích, ale také ve všech okresech. O nejméně hlasů přišli na jihu země – v krajích Vysočina, Jihočeském a Jihomoravském. Tam se proto zrodily jejich rekordní výsledky. Celých 43% obdrželi v okrese Pelhřimov, odkud pochází hejtmán Běhounek. Naopak díky nejvyšším ztrátám letos tolik neuspěli na severu země – v zejména v Ústeckém kraji.

Varovně musí znít pro ČSSD, že v přibližně ve třetině okresů (ve 24) prohráli s konkurentem na levici – s komunisty.

TOP 09 SE STAROSTY – OBROVSKÉ ROZDÍLY

Největší rozptýl ve výsledcích zaznamenala TOP 09 se starosty. Právě druhá složka této koalice – starostové – ovlivnila rozdílné zisky. TOP 09 dokázala na jedné straně vyhrát s téměř 24% v okrese Praha-západ (domov lídrny Langšádlové) a na druhé straně nedosáhnout v pěti okresech ani na pět procent (Hodonín – 2,04%, dále Karviná, Liberec, Most a Česká Lípa).

LIDOVCI – SAMI I ZA MASKOU KOALICE PRO KRAJ

Rozlišit volební výsledky je poněkud obtížné, protože KDU-ČSL se v mnoha krajích schovala za nejrůznější koalice.

POZNÁMKA K MAPKÁM Č. 1-5

Tyto mapy ukazují tzv. území volební podpory, neboli klíčové lokality z hlediska celkového výsledku každé strany. Pro jejich určení se užívá jednoduchý výpočet. Volební výsledky politické strany seřadíme podle procentních zisků na úrovni jednotlivých okresů od nejvyššího k nejnižšímu. Následným sčítáním v takto určeném pořadí budeme hledat polovinu celkového součtu. U této hranice rozdělíme okresy na dvě skupiny, získáme tím oblasti, které představují 50% koncentraci volební podpory z celkového počtu hlasů v daných volbách.

Pro lidovce platí podobně jako pro TOP 09, že jejich výsledky jsou hodně rozrůzněné. I nadále zůstaly jejich baštou jihovýchodní Morava a východní Čechy. Rekord si připsal na okresní úrovni na Vsetínsku Jiří Čunek s 25%.

KDE ZMIZELY HLASY ODS?

Nejvýraznějším jevem volební geografie u ODS se samozřejmě jeví naprostá odlišnost Plzeňského kraje od zbytku republiky. Demonstrovat to lze například na výsledku z Tachovska, který poprvé patřil mezi nadprůměrné v celorepublikovém srovnání. To se nikdy předtím v této tradiční levicové baště nestalo.

Nejlepší okresní výsledek dosáhla občanská demokracie ale na Mladoboleslavsku, kde dokonce těsně překročila hranici 30 procent hlasů. Na dalších místech v tomto ohledu už skončily okresy z „Pospíšilova“ Plzeňského kraje: Plzeň-město a z dlouhodobého hlediska překvapivě Rokycansko.

Na chvostu okresních výsledků naopak skončilo trio Most, Hodonín a Liberec, kde strana jen těsně překonala hranici 5%. Na Mostecku a Liberecku se slabý výsledek zrodil jako kombinace slabosti ODS a síly regionálních uskupení. V případě Hodonínska ODS výrazně neuspěla i bez přítomnosti silného regionálního uskupení.

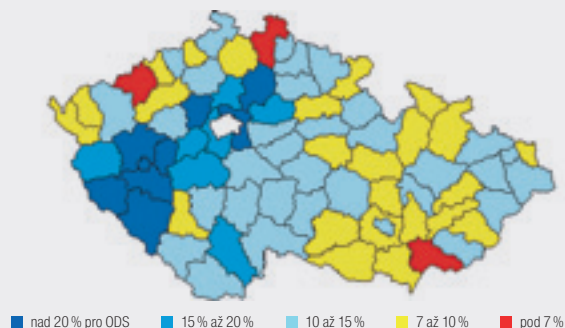
Jádrem podpory občanských demokratů se v letošních krajských volbách staly okresy v Plzeňském a Středočeském kraji, doplněné jižní částí Jihočeského kraje a pak už jen osamocenými ostrůvky (Teplice, Děčín, Trutnov, Olomouc, Brno-město, Nový Jičín). Ostrůvky měly většinou příčinu v silném místním kandidátovi, ať už byl lídrem (Děčínsko, Pardubicko, ale i Mladoboleslavsko), kandidátem do Senátu (Teplicko) nebo oblíbeným starostou na dalším místě kandidátky (Novojičínsko).

O více než 60% zisku z minulých krajských voleb ODS přišla v deseti okresech. Tomuto negativním žebříčku opět vévodí dvojice Most (-69%) a Liberec (-66%), doplněná v tomto případě „bronzovým“ okresem Písek, kde ODS přišla o 65% svého zisku, který tam obdržela v krajských volbách před čtyřmi lety.

Více než polovinu hlasů z roku 2008 občanská demokracie ztratila zejména v okresech Jihočeském a Východočeském. Obě oblasti byly v minulosti hlavními baštami občanských demokratů a společně s většinou Středočeského kraje tvořily pás, kde ODS získávala vůbec nejvíce hlasů. To platilo ještě před čtyřmi lety, ale nyní v obou oblastech ODS utrpěla velmi výraznou ztrátu. Ilustrovat to lze na výsledku ODS v Královéhradeckém kraji, kde strana dosáhla slabšího výsledku než v několika moravských krajích (v Olomouckém a na Vysočině). Vůbec platí, že letošní volby do značné míry nabouraly zajetou představu o modrých Čechách a oranžové Moravě. Minimálně u ODS letos jasně platilo, že některé moravské okresy již nemají výrazně nižší výsledky než okresy v Čechách.

Naskýtá se otázka, jak je možné, že na Vysočině nebo v Olomouckém kraji ODS uspěla více než v tradičních baštách stra-

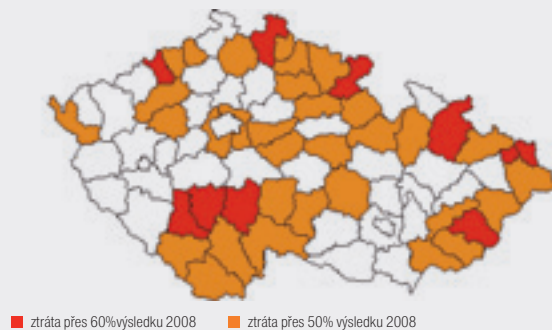
Mapa: č. 6 Kde zmizely hlasy ODS?

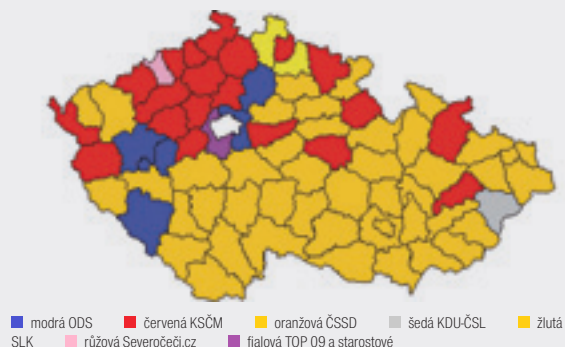
Mapa: č. 7 Okresy uvp ods 2012

Mapa: č. 8 Ods ztráty oproti kraji 2008

Mapa: č. 9 Vítězové

ny, kterými donedávna bylo Královéhradecko nebo Liberecko. Jedním z vysvětlení může být nasazení nových tváří do čela kandidátky.

Voliči nekroužkují, kandidáti přesto skáčou

Letošní krajské volby byly výjimečnou sondou do fenoménu preferenčního hlasování. Vůbec poprvé totiž letos stačilo k posunu na kandidátní listině získat pouze více než 5 % hlasů namísto dřívějších 10 %. Stejně jako ve všech předchozích volbách přitom mohli voliči odevzdat celkem 4 preferenční hlasy, chcete-li kroužky.

MATĚJ TRÁVNÍČEK | Autor je politolog, interní doktorand na Katedře politologie FSV UK v Praze

Celkem tak letos voliči svým preferovaným kandidátům nadělili více než dva a půl milionu preferenčních hlasů. Impozantní číslo? Pouze na první pohled. Jak je vidět z příloženého grafu, v průměru odevzdal každý volič pouze 0,97 preferenčního hlasu. A podobně tomu bylo i v předešlých letech. Počet využitých preferenčních hlasů se příliš neliší ani napříč jednotlivými kraji, nejméně kroužkovali voliči v kraji Středočeském (0,83 preferenčního hlasu v průměru na voliče), nejvíce naopak v Karlovarském kraji (1,26 preferenčního hlasu v průměru na voliče).

Budeme-li uvažovat čistě preferenční hlasy, narazíme zprvu na drobný metodologický problém. Jak změřit, kdo jich získal nejvíce? Velikost krajů, co do počtu voličů, se totiž velmi liší. A obdobně to platí i pro volební účast. Například v nejmenším kraji Karlovarském bylo odevzdáno pouze 72 130 hlasů, a to při volební účasti 31,57 % voličů. Naproti tomu v nejlidnatějším kraji Moravskoslezském, při volební účasti 33,17 % voličů, bylo odevzdáno 319 979 platných hlasů.

Chceme-li proto porovnávat úspěšnost jednotlivých kandidátů, jeví se jako nevhodnější neužívat absolutních počtů získaných preferenčních hlasů, ale zaměřit se místo toho na jejich podíly oproti hlasům získaným kandidátními listinami. Z tohoto pohledu je vcelku suverénním vítězem krajských voleb lídr občanských demokratů na Plzeňsku Jiří Pospíšil. Exministra spravedlnosti zakroužkovalo na kandidátní listině bezmála 42 % voličů ODS, potvrdila se tak jeho oblíba, kterou už delší čas signalizují průzkumy veřejného mínění.

Na druhém místě se umístil tradiční přeborník v získávání preferenčních hlasů, bývalý jihomoravský hejtman za KDU-ČSL Stanislav Juránek, který zaznamenal celkem více než 36 % preferenčních hlasů a se ziskem 21 510 preferenčních hlasů celkem se stal vítězem v kategorii absolutního počtu preferenčních hlasů. Přes 30 % preferenčních hlasů získal i další lidovecký politik, expředseda strany Jiří Čunek, který

kandidoval na hejtmana ve Zlínském kraji. Nikdo další se přes 30 % již dostat nedokázal.

NEJLEPŠÍ SKOKANI

Mediálním symbolem preferenčního hlasování letošních voleb se však stal bývalý šéf JZD Slušovice na kandidátce zemanovců ve Zlínském kraji František Čuba, kterého preferenční hlasy katapultovaly ze 45. místa do čela kandidátky. Podobně na tom byla i mostecká senátorka za Severočechy Alena Dernerová, která do čela kandidátky skočila až z 55. místa.

Z 50. místa svorně skočili i 2 lidovci, orlickoústecký senátor Petr Šilar skončil na kandidátce Koalice pro Pardubický kraj na celkově 6. místě a bývalý předseda KDU-ČSL Jan Kasal na Vysočině na 3. místě. Pro matadora české politiky tak letošní volby přinesly návrat po neúspěchu ve sněmovních volbách a neúspěšné kandidatuře do Senátu před 2 lety. Podobně se letos díky preferenčním hlasům vrátil do vyšších pater politiky i bývalý primátor Českých Budějovic a exministr kultury Jaromír Talíř, který na jihočeské kandidátce KDU-ČSL skočil z nevolitelného 18. místa na 2. místo a byl tak zvolen.

Další velké skoky můžeme nalézt na kandidátkách ODS. V Libereckém kraji bylo zvoleno z 35., respektive 31. místa

Tabulka: č. 1 Nejúspěšnější kandidáti v procentech získaných preferenčních hlasů

Volební strana	Pořadí na kandidátce	Jméno	% preferenčních hlasů
ODS	1	Pospišil Jiří JUDr.	41,89
KDU-ČSL	1	Juránek Stanislav Ing.	36,35
KDU-ČSL	1	Čunek Jiří	32,12
SZ+Změna	1	Korytář Jan Mgr.	28,21
TOP+STAN	1	Gazdík Petr Mgr.	25,87

Zdroj: www.volby.cz

duo Tomáš Sláma a Otakar Špetlík, jejich zásluhou tak 2 z 5 mandátů pro občanské demokraty zamíří do Turnova. Na Vysočině se pak proboujela do krajského zastupitelstva poslankyně a bývalá starostka Havlíčkova Brodu Jana Fischerová až ze 41. místa. A výborně si vedl i bývalý hejtman a současný senátor Miloš Vystrčil, kterého preferenční hlasy vynesly z nevolitelného 12. místa až na čelo kandidátní listiny.

Úspěšných kandidátů bychom našli ještě více. Celkově, tedy pokud odečteme ty případy, kdy preferenční hlasy neměly vliv na složení zvoleného zastupitelstva a ani na pořadí přidělení mandátu, rozhodly preferenční hlasy o složení 71, tj. 10,52 %, křesel krajských zastupitelů.

Obecně lze říci, že se dařilo známým osobnostem, v jejichž prospěch hrály další faktory. Jednak velikost volebních stran a vůbec velikost kraje, kdy bylo přirozeně snazší pokořit 5% hranici na volebně slabších kandidátních listinách v menších krajích. A dále pak i charakter kandidátních listin, kdy lze sledovat větší přesuny u stran neetablovaných a u kandidátních listin předložených volebními koalicemi.

MÓDA V ROZPORU S REALITOU

V současné době jsme svědky trendu posilování váhy preferenčních hlasů ve všech volbách. Aktuálně například v podobě tzv. „volebního kodexu“, který si klade za cíl sjednotit úpravu volebních pravidel pro jednotlivé typy voleb, hrozí zásahy do volebních systémů pro komunální volby a pro volby do Evropského parlamentu. Kdo by však předpokládal, že těmto zásahům předcházela hlubší politická diskuse a zejména odborná analýza, musel by být nepochybně zklamán.

Neměli bychom zapomínat, že preferenční hlasy jsou jen jednou z celé řady možností jak dosáhnout personalizace volby. Pokusme se vést diskusi, zda jsou tím optimálním způsobem? Obzvláště v situaci, kdy jako v letošních krajských volbách vidíme, že voliči nekroužkují, je tato diskuse na rozdíl od zbrklých návrhů zcela na místě.

V SOUČASNÉ DOBĚ JSME SVĚDKY

trendu posilování váhy preferenčních hlasů ve všech volbách. Kdo by však předpokládal, že těmto zásahům předcházela hlubší politická diskuse a zejména odborná analýza, byl by nepochybně zklamán.

Možné důsledky senátních voleb pro Ústavní soud

Úspěch levice v senátních volbách může znamenat nejen její posílení v oblasti legislativní, ale rovněž možnost více ovlivňovat další pravomoci, které přísluší Senátu. Jednou z nich je vyslovování souhlasu se soudci Ústavního soudu.

LUBOŠ JEMELKA | Autor je právník a politolog, přednáší na CEVRO Institutu a pravidelně publikuje zejména k problematice správního práva

© oilly - Fotolia.com

Právě u této pravomoci bych se chtěl pozastavit a poukázat na to, jakým způsobem může být činnost Ústavního soudu ovlivněna výsledky proběhlých senátních voleb, resp. výsledky nadcházejících voleb prezidentských.

PERIPETIE SE JMENOVÁNÍM SOUDCŮ ÚSTAVNÍHO SOUDU

Z čl. 84 odst. 2 Ústavy vyplývá, že soudce Ústavního soudu jmenuje prezident republiky se souhlasem Senátu. Vedle obecných předpokladů pro funkci soudce Ústavního soudu se navíc musí jednat o osobu, která je akceptovatelná pro prezidenta i Senát.

Otázka, kdo je „jmenovatelný“ na Ústavní soud, je v posledních měsících poměrně aktuální, protože po zániku mandátu Elišky Wagnerové (20. 3. 2012) a Františka Duchoně (6. 6. 2012) má již dnes tento „strážce ústavnosti“ pouze třináct členů místo patnácti. O to aktuálnější to pak bude v příštím roce, kdy končí funkční období dalším osmi členům (ze zbývajících pěti pak končí tři v roce 2014 a dva v roce 2015). Současný prezident tak bude mít možnost navrhnout a (budou-li schváleni) jmenovat ještě tři členy (vedle dvou již volných míst se na konci ledna 2013 uvolní i místo Jiřího Muchy). Je však otázkou, zda dokáže najít se současným složením Senátu společnou řeč, pokud ji poměrně obtížně hledal i před senátními volbami.

Určité problémy při hledání vhodných soudců Ústavního soudu pocítoval prezident republiky již při poslední velké obměně Ústavního soudu v roce 2003, kdy sedm jeho návrhů Senátem akceptováno nebylo. V některých případech se můžeme pouze dohadovat, zda byly skutečným důvodem neudělení souhlasu Senátem malé zkušenosti či bohatá minulost navrhované osoby, nebo jen nevěle akceptovat automaticky jakýkoli prezidentský návrh. V některých případech odůvodnil Senát svůj postoj například s odkazem na komunistickou minulost

(u Václava Pavlíčka a Jaroslavy Novotné), výtkami k předchozí právní praxi (u Kláry Veselé-Samkové či Vladimíra Balaše) nebo obecně proto, že se jedná o „prezidentova muže“ (dvojnásobné odmítnutí Aleše Pejchala), popř. bez jakýchkoli komentářů (u Milana Galvase).

Pres výše uvedené neshody se však tehdy po řadě dlouhých měsíců podařilo personální složení Ústavního soudu zkonsolidovat (tvořili jej vedle tří bývalých ústavních soudců, čtyři bývalí soudci obecných soudů, tři bývalí aktivní politici, dva reprezentanti akademické sféry, dva bývalí advokáti a bývalý diplomat). Nyní se ovšem situace opakuje. V letošním roce byl Senátem odmítnut návrh na jmenování předsedy Městského soudu v Praze Jana Sváčka a náměstka ředitele Justiční akademie Zdeňka Koudelky. Zatímco Janu Sváčkovi byly vytýkány některé právní názory či možné kontakty na v očích Senátu kontroverzní politiky, Zdeňku Koudelkovi zřejmě zlomilo vaz více možných faktorů spojených jak s jeho dřívější funkcí poslance, tak také náměstka nejvyšší státní zástupkyně Vesecské. Zde je pozoruhodné, že ačkoli měla již před volbami ČSSD v Senátu hlavní slovo, došlo zde k odmítnutí jejího bývalého poslance.

MOŽNÝ BUDOUCÍ VÝVOJ

S ohledem na výše uvedené nelze dle mého názoru jednoznačně dovozovat, že by cestu na Ústavní soud měli jednodušší například představitelé určité právní profese či absolventi konkrétní fakulty. Rozhodující je spíše nemít kontroverzní minulost ani kontroverzní názory či známé, a zejména pak, minimálně v současnosti, absence příliš pravicových názorů. Zatímco ještě například před deseti lety musela být osoba navržená na Ústavní soud akceptovatelná napříč politickým spektrem, od „zoranzovění“ Senátu v roce 2010 není možné být neakceptovatelný pro sociální demokraty. Jak však ukazuje případ Zdeňka Koudelky, ani bývalé aktivní členství v ČSSD ještě nemusí ke jmenování stačit. Své názory na možné kandidáty sice budou moci uplatnit všichni senátoři (včetně bývalé místopředsdkyně Ústavního soudu Elišky Wagneřové, které jistě

JAK VYŽADUJE ÚSTAVA ČR,

soudcem Ústavního soudu může být jmenován bezúhonný občan, který je volitelný do Senátu, má vysokoškolské právníké vzdělání a byl nejméně deset let činný v právníkém povolání. Volitelný do Senátu je pak ten, kdo má právo volit (má tedy vedle zletilosti a občanství způsobilost k právním úkonům) a dosáhl věku 40 let.

nebude složení této instituce lhostejné), nicméně o tom, kdo má nyní v Senátu jasnou většinu, není pochyb.

Jak se bude personální složení Ústavního soudu vyvíjet, může naznačit též prezidentská volba v polovině ledna 2013. Pokud bude zvolen kandidát schopný kompromisů se sociálními demokraty, může mít Ústavní soud vyhráno. Vedle zmíněných předpokladů pro jmenování stanovených Ústavou pak ovšem bude muset splňovat i předpoklad přijatelnosti pro ČSSD. Nelze předpokládat, že by byla požadována přímo příslušná stranická knížka, nicméně vyhraněné pravicové názory rozhodně mohou potenciálního kandidáta diskvalifikovat. To se pak může projevit ve vlastní činnosti Ústavního soudu. Nechci samozřejmě naznačovat, že by jmenování soudci Ústavního soudu nedokázali být nestranní (jak musí deklarovat ve svém slibu), nicméně nezbytný souhlas jedné politické strany s jejich jmenováním této nestrannosti zřejmě nepřidá, a je tedy otázkou, zda to čistě pravicové návrhy (typu poplatků ve zdravotnictví apod.) nebudou mít do budoucna v řízení před Ústavním soudem složitější.

Ani se pak nesnažím domýšlet případy, co by se stalo, kdyby nově zvolený prezident (resp. u tří soudců i ten dosavadní) kompromisů se sociálními demokraty schopný nebyl. Mohlo by to vést až k ochromení či úplnému znemožnění činnosti Ústavního soudu, což však doufejme nenastane a Ústavní soud bude moci i nadále plnit své ústavní funkce.

KOMPETENCE ÚSTAVNÍHO SOUDU

jsou poměrně široké. Mimo jiné rozhoduje o rušení zákonů pro rozpor s ústavním pořádkem, resp. jiných právních předpisů pro rozpor s ústavním pořádkem nebo zákonem, o ústavní stížnosti orgánů územní samosprávy proti nezákonnému zásahu státu či ústavní stížnosti proti rozhodnutí nebo jinému zásahu orgánů veřejné moci do ústavně zaručených základních práv a svobod, o opravném prostředku proti rozhodnutí ve věci ověření volby poslance nebo senátora, o ústavní žalobě proti prezidentu republiky, o tom, zda rozhodnutí o rozpuštění politické strany nebo jiné rozhodnutí týkající se činnosti politické strany je ve shodě s ústavními nebo jinými zákony, spory o rozsah kompetencí státních orgánů a orgánů územní samosprávy (nepřísluší-li podle zákona jinému orgánu) nebo například o souladu mezinárodní smlouvy s ústavním pořádkem.

CEVROINSTITUT

[vysoká škola]

Atraktivní obory:

- Hospodářská politika (Bc.)
- Politologie a mezinárodní vztahy (Bc. a Mgr.)
- Soukromoprávní studia (Bc. a Mgr.)
- Veřejná správa (Bc. a Mgr.)
- Bezpečnostní studia (Mgr.) – **novinka!**
- Master of Public Administration (MPA)

Magisterský obor
Bezpečnostní studia
otevíráme již v únoru 2013!

CEVRO INSTITUT – VYSOKÁ ŠKOLA PRÁVNÍCH A SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

Ke studentům přistupujeme individuálně a za pomoci špičkových pedagogů. Naše moderní studijní programy zajišťují výborné uplatnění ve veřejném i soukromém sektoru.

Den otevřených dveří: 5. 12. 2012 v 16 hod.

WWW.CEVROINSTITUT.CZ

